ابنیه وکیل شهر شیراز در آئینه مستندنگاری سفرنامه نویسان(مطالعه تطبیقی دو سفرنامه کارستن نیبور و مادام دیولافوآ)

دکتر سمانه کاکاوند[1]

در این مقاله نگارنده با دیدگاهی مقایسه‌ای و مطالعه تطبیقی سعی در تحلیل محتوای دو سفرنامه کارستن نیبور(۱۷۳۳-۱۸۱۵) و مادام دیولافوآ داشته تا با درک فاصله زمانی سفر این دو، با علمی به مستندنگاری دقیق هر دو منبع، بتواند مختصات اصلی ابنیه وکیل را به استناد متون مشخص نماید. اهمیت منابع به سبب ذکر جزئیات و نگاه موشکافانه نویسندگان با توجه به سبک خاص خود است. روش تحقیق تطبیقی و تحلیلی است و داده‌ها حاصلی مطالعه کتابخانه‌ای و نتیجه تحلیل محتوا است. هدف از انجام پژوهش تأکید بر اهمیت سفرنامه ها در راستای مطالعه و پژوهش در معماری عصر کریم خان‌زند(۱۱۹۳-۱۱۶۳ه.ق) است.

واژگان کلیدی: کارستن نیبور، سفرنامه، مادام دیولافوآ، مستندنگاری و ابنیه وکیل

مقدمه

ابنیه وکیل در شهر شیراز از مهم‌ترین میراث فرهنگی و جاذبه‌های تاریخی است. برای درک اهمیت این آثار هر منبع و مستنداتی که به شناخت هر چه بیشتر یاری رساند، ارزشمند است. سفرنامه‌ها از جمله منابع مکتوبی است که در هر دوره‌ای متناسب به فراخور زمان به یاری پژوهشگران می‌آید. مستندنگاری هدف اصلی کارستن نیبور[1](۱۷۳۳-۱۸۱۵)در تدوین سفرنامه بوده است. وی با توجه به حرفه مساحی، نگاهی هندسی و بسیار دقیق به ابنیه داشته است. در تألیف سفرنامه‌اش جزئی‌نگری و دقت را سرلوحه خود قرار داده و مخاطب کنونی با خوانش متن قادر به مجسم نمودن شیراز عصر زندیه(۱۲۰۹-۱۱۶۳ه.ق) خواهد بود. وجود طراحی‌ها و تصاویر خود ترسیمی نیبور منابع تصویری کمکی برای درک بهتر فضاست. بخش دیگر پژوهش بر تحلیل و مطالعه در متن سفرنامه مادام دیولافوآ تکیه دارد. اگر چه تفاوت بسیاری در شیوه تألیف و سفرنامه نویسی دیولافوآ و کارستن نیبور وجود دارد اما روزمره‌نگاری دیولافوآ اگرچه در چهارچوب علمی نیبور واقع نشده، ولی شایان توجه است. دیولافوآ با شرح تمامی وقایع و مکان‌ها اطلاعات خوبی در دسترس پژوهشگران قرار داده است. ذکر ویژگی‌های هر یک از سفرنامه‌ها، سپس مطالعه تطبیقی همراه با شمارش تفاوت‌ها و شباهت‌ها می‌تواند مفید باشد.

پیشینه تحقیق

اگر چه در بسیاری از کتاب‌ها، پایان نامه‌ها و مقالات از سفرنامه‌های کارستن نیبور و مادام دیولافوآ بهره برده شده است اما کتاب، مقاله و یا منبعی دیگر به طور تخصصی متون نامبرده را مورد کند و کاو قرار نداده است. در خصوص ابنیه وکیل تحقیقات بسیاری در راستای معرفی و شناسایی آثار انجام شده است. به طور مثال مقالاتی با موضوع تزئینات و آرایه‌های حمام وکیل، طرح و پلان بازار و عمارت کلاه فرنگی و سایر بناهای بر جای مانده از عصر کریم‌خان زند به رشته تحریر درآمده است. اما هیچ یک از تحقیقات هم‌پوشانی کاملی با عنوان مقاله حاضر ندارد.

---

[1] استادیار گروه فرش/ دانشکده هنرهای کاربردی/ دانشگاه هنر تهران